

PRAXE

TEZE K PASTORACI ROZVEDENÝCH

Helmut Krätzl

Patnáct let veřejné diskuse a pastoračních pokusů o řešení situace rozvedených katolíků žijících v civilním manželství nepřineslo sice hladké řešení tohoto problému, ale mnohé objasnilo. Mezi extrémy nesvědomitého laxismu a nelidského rigorismu se zřetelně rýsuje odpovědná střední cesta, byť v různých odstínech. Její nejzralejší vyjádření jsme našli v Rakousku, kde se problému věnovala i oficiální církev. Vídeňský světící biskup H. Kratzl měl při tom významný podíl. Přinášíme zkratku jeho tezí.

Kněžská rada vídeňské arcidiecéze věnovala tomuto problému zasedání r. 1978. Krätzlův referát byl pak široce prodiskutován kněžími v rakouských diecézích. Autor reagoval na diskusi následujícími tezemi.

1. Nelze oddělovat tzv. „pastorační“ a církevněprávní řešení, raději se snažit o jejich konvergenci.

Bezproblémové řešení novým církevním sňatkem je možné, může-li být první manželství prohlášeno za neplatné od začátku nebo za rozloučené (non consummatum, privilegium Paulinum), což se vyskytuje velmi zřídka.

Kromě takového řešení in foro externo, právního, je ještě řešení in foro interno, pro obor svědomí. Když se manželé z vážných důvodů nemohou rozejít a touží opravdově po svátostech, je to možné. Po desítky let praktikovaný způsob oficiálně potvrdila Familiaris consortio 84: „Smíření ve svátosti pokání, které otvírá cestu k eucharistii, mohou dosáhnout jen ti, kteří litují, že porušili znamení smlouvy a Kristovy věrnosti a jsou upřímně ochotni vzít na sebe takový způsob života, který nebude v rozporu s nerozlučností manželství. To konkrétně vyžaduje, že když se muž a žena nemohou rozejít z velmi vážných důvodů, např. kvůli výchově dětí, musejí na sebe vzít povinnost žít naprosto zdrženlivě, tj. zdržet se těch úkonů, které jsou vlastní jedině manželům“ (Jan Pavel II. v závěru biskupského synodu 1980). („z velmi vážných důvodů“: nejen kvůli dětem – pozn. red.) Věc není bez problémů, ty se většinou řeší přijímáním svátostí mimo vlastní farnost, popř. vysvětlením pravého stavu věřícím.

2. Církev stojí pod Ježíšovým jednoznačným radikálním požadavkem bezpodmínečné věrnosti manželství.

V tom jsou různé křesťanské církve zajedno, i když mají různý přístup k rozvedeným. Pastorační praxe musí i při výjimečných řešeních dbát na to, aby se tento požadavek v lidech nezatemnil.

3. Církev se musí po příkladu Ježíše zvlášť ujímat těch, kteří ztroskotali, i v manželství.

Především je třeba být blízko tam, kde hrozí rozpad. Když k němu nezvratně došlo, je především třeba předestřít možnost a smysl života bez manželství. V případě občanského sňatku je vyloučen jakýkoli úkon, který by naznačoval církevní schválení. V žádném případě však nevylučovat z pastorační péče, nediskriminovat postojem farníků („Kdo z vás je bez hříchu...“) zapojit do aktivity. (Nový Kodex vyžaduje od kmotra, aby „vedl život v souladu s vírou a s úkolem, který má převzít“ – kán. 874, §1, č. 3, o „infamia iuris“ starého Kodexu se už nemluví; míru angažovanosti je třeba moudře uvážit podle daných okolností, např. při křtu jen jako svědek, aktivita bez úlohy reprezentace apod. – Pozn. red.)

4. Rozvedení žijící v novém manželství nejsou exkomunikováni z církve, pouze nemají v plnosti všechna práva.

Kdo se rozvedl a znovu vstoupil do manželství, neupadl do žádného trestu, ale je v situaci, kdy nemůže všechno. Přesto má mnoho možností účastnit se života církve. „Takoví mají otevřen široký prostor společenství s Božím slovem, účast na modlitebním životě církve, na slavení mešní oběti (které je i bez svátostného přijímání účastí na eucharistickém tajemství), účast na charitativním působení církve a na jejím zápase o větší spravedlnost ve světě. Důležitý úkol mají při předávání Kristova evangelia svým dětem. Mohou a mají se podílet na kajícím smýšlení a konání, jež patří k základním způsobům křesťanské a církevní existence (–) ani odmítnutí eucharistického společenství (a jemu odpovídající vytrvání při tak viditelném oddělení) neznamená, že se člověku upírá spása“ (kard. J. Ratzinger v dopise kněžím 8. 12. 1980). (K tomu lze poznamenat, že kdo žije ve vážném rozporu s objektivním Božím řádem, nemusí nutně mít svědomí „ve stavu těžkého hříchu“ Jestliže by chtěl za každou cenu zachovat jeden příkaz za cenu těžkého porušení jiného, např. neúnosného ublížení proti spravedlnosti nebo lásce, mohl by se dopustit většího zla. Snaží-li se maximálně o všestranné plnění Boží vůle v dané situaci – třeba i způsobené vlastním selháním – a o napravení zla, nemá důvod cítit se jako zavrženec. – Pozn. red.) Ohledně osobní mravní slabosti platí: „Ať je zbavení svátostného smíření s Bohem nijak neodrazuje od vytrvalé modlitby, trpělivosti a prokazování lásky, aby nakonec dosáhli milosti obrácení a spásy“ (Jan Pavel II. na závěr synodu 1980).

5. V církvi je oficiální souhlas, že rozvedeným v novém manželství se mohou povolit svátosti, ale není souhlas o nutných předpokladech.

I. Papežem (a předtím už 1973 Kongregací pro nauku víry) schválená „probata praxis“ vychází z toho, že 1. jsou situace, kdy mají takoví manželé mravní závazek spolu zůstat, 2. před eucharistií vykonají zpověď, 3. nesmí se nijak zpochybnit zásada nerozlučnosti manželství.

II. Po synodu 1980 se zdá být jasný také případ, že první manželství se ukázalo být od počátku neplatné, ale nelze to dokázat soudně (např. druhý manžel to ví a vyjádří soukromě, ale odmítne to dosvědčit před církevním soudem). Druhému sňatku tedy nestálo nic v cestě, ovšem nemohl být církevní, ale bez jejich viny. V tom případě se vyžaduje pouze nevyvolat pohoršení.

III. Během posledních desetiletí se vytvořil souhlas teologů (Häring, Böckle, Hörmann, Fuchs, Gründel, Rotter, Lehmann, Kasper a mnozí jiní) v tom smyslu, že i při platnosti prvního manželství, nemůže-li (ještě) být slíbeno soužití jako bratr

a sestra, by se za jistých podmínek mohly povolit svátosti. Nynější prefekt Kongregace pro nauku víry kard. Ratzinger se ještě jako profesor dogmatiky vyslovil takto: „Když je manželství už dlouho a pro obě strany nenapravitelně rozbito, když se na druhé straně další manželství osvědčilo během delší doby jako mravní skutečnost a bylo naplněno duchem víry zvláště při výchově dětí (takže by zánik tohoto druhého manželství znamenal zánik mravní hodnoty a morální škodu), pak by se na základě svědectví faráře a farníků mělo lidem žijícím v takovém manželství dovolit přijímat eucharistii“ (Ehe und Ehescheidung, 1972, str. 54). K takovému postoji se hlásili při synodu i mnozí biskupové. Zatím ovšem není podložen oficiálně, je vyhrazen jen pro obor svědomí, nedává právo na svátosti, druhé manželství se tím nezplatňuje a podmínkou je, že se manželé octli v bezvýchodném sporu povinností. K. Forster zdůrazňuje ducha pokání a vůli vymanit se ze stavu mimo mravní řád. W. Kasper vyžaduje tři podmínky: 1. litovat a podle možnosti napravit vinu, 2. udělat všechno lidsky možné pro smíření s partnerem, 3. druhý svazek se stal tak mravně závazným, že jej nelze zrušit bez nového ukřivdění. (Prakticky vzato, po důrazné řeči papeže ve Familiaris consortio, se nezdá možné aplikovat tento třetí způsob, kromě snad nejkrajnějších případů; tak by asi těžko odpovídalo pastorační moudrosti, kdyby kněz chtěl necitlivě zrušit, co odpovědně zavedl předchůdce a co nepůsobí navenek škodlivě. Mimo jiné je třeba vidět, že leckdy takoví manželé touží spíš po odstranění veřejné „diskriminace“ než po eucharistii samé. Měli by však právě tuto újmu přijmout jako trvale pokání. – Pozn. red.)

6. Přístup k svátostem není jediný nebo výlučný cíl pastorační péče, jde o celkovou pastorační péči.

Postižení potřebují nadpřirozenou pomoc pro svou situaci, ale nesmí se zapomínat, že 1. povolení svátostí bude možné jen zřídka, 2. celkový problém se tím neřeší, 3. i tak jim musí kněz věnovat trvalou péči.

7. Řešení pro obor svědomí nemění jejich právní situaci.

Zůstávají v církevně nenormální situaci, chybí jim tedy pro určité věci předpoklady hlavně z hlediska veřejné bezúhonnosti.

8. Při všech tzv. pastoračních řešeních je třeba brát ohled na širší obec, na jednotnou praxi církve a na ty, kteří právě prožívají manželskou krizi nebo po rozpadu manželství žijí sami.

Je žádoucí, aby se lidé naučili chápat obtížnou situaci svých bližních, ale nesmí se vytratit vážnost vůči manželské věrnosti a nerozlučnosti. „Kdo současně neprobouzí vědomí bezpodmínečné věrnosti v manželství s ještě větší rozhodností a přesvědčivostí, pozbývá teologicky i prakticky právo pastoračně pomáhat znovu oddaným rozvedeným“ (K. Lehmann).

9. Manželská pastorační péče nesmí zůstat u nouzových případů, ale musí vidět celý problém.

Předcházet haváriím přípravou na manželství vzdálenou i blízkou a pomáhat při vzniklých krizích.

10. Problém rozvedených znovu oddaných vypadá jako téměř neřešitelný, přesto nesmějí odpovědní lidé v církvi přestat hledat řešení.

Věrnost evangeliu vyžaduje od církve jak trvání na nerozlučnosti, tak milosrdenství. Nelze obejít spolupráci všech složek, od papeže až po zkušené laiky. Rakouští biskupové reagovali na zklamání mnoha katolíků ze synodu 1980 prohlášením s tímto stanoviskem:

„Zvláštní problém, který velmi zaměstnával biskupský synod, se týká pastorační práce rozvedených, kteří vstoupili do nového manželství. Církev musí i vůči těmto lidem dosvědčovat, že se podle Pánova příkazu manželství musí považovat za nerozlučné společenství. Proto nemůže uznat taková druhá manželství za svátostná společenství. I církev stojí pod Božím slovem. Z druhé strany však je podle přesvědčení biskupského synodu úlohou církve projevat porozumění i pro taková pouze na úřadě uzavřená manželství. Podle tradiční praxe církve nemohou mít plnou účast na svátostném životě, ledaže se vyskytnou zvláštní okolnosti, které vyžadují pokaždé bližší objasnění v rozhovoru se zkušeným knězem. Křesťanské obce a zvláště duchovní správce vyzýváme, aby se těchto lidí ujímali v duchu bratrství. Postiženým pak říkáme, že mohou počítat s Božím milosrdenstvím a s pomocí jeho milosti, jestliže se vážně snaží o křesťanský život“ (Wiener Diözesanblatt 1980/12).

Theologisch–praktische Quartalschrift, 1981/2, 143–154